

IMANOL BERRIATUA IBIETA (1914-1981)

Zarrasta itzela Irail honen 15eko berri saminak ekarri diguna: Aita Imanol Berriatua hil dela buruko atake baten ondorioz Jerusalem. Gure artean utzi duen zuloa ez da betetzen erraza izango. Euskaltzaindiak bere langile finenetako bat galdu du. Goian bego!

Bizi-xehetasunak.—Aita Imanol Elantxobe-n jaio zen, baina haurtzaroan Gernikara etorri zen bere etxekoekin. Meza-laguntzaile omen zen Santa Klarako moja komentuan —Gernikako Arbolaren ondo-ondoan dagoen komentuan—. Han ezagutu zituen frantziskanoak, Forutik maiz joaten ziren eta. Hortik piztu zitzaion frantziskano izateko gogoia. Arantzazurako eskatu zuenean, urte hartan joaterik ez zuela esan zioten (kolejioa bete zegoen nonbait edo Imanol gazteegia zen oraindik).

Orduan bera bere buruz joan zen Foruko fraideetara eta eskatu zuen lehen urtea han egitea. Lehenago, bai, bazen Foruan “preceptoría” horietako bat, baina ordurako kendua zegoen. Gezurra badirudi ere, 10 urteko haur haren eskea aintzat hartu eta berriz jarri zuten. Egia da fraideek bazekitela kurtso hura jartzen bazen, beste mutiko batzuk ere joango zirela.

Eta han zihoan egunoro gure Imanol Gernikatik Forura, denbora ona egin, txarra egin, bidean txoriei harriak boteaz eta. Nahiko trastoia omen zen.

Hurrengo urtean Arantzazuko kolejoan hartzen dute. Cantabria Probintziako frantziskanoen etxeetan egin zuen karrera guztia, hots, Arantzazu, Zarautz, Aguilera (Burgos) eta Nafarroako Erriberri edo Olite-n.

1936.ean soldadu zen. Loiolako kuartelak errebotatu zirenean han zegoen Imanol. Txinara mixiolari joateko asmoa zuen, baina Espainiako gerrakin gauzak okertu ziren.

Gure Probintziak bazituen (eta baditu orain ere) etxe batzuk Cuba-ko islan. Nagusiek hara bidaltzen dute Imanol. Habana-n apaiztu eta meزابerria ematen du (1938). 13 urte egin zituen Cuba-n. Gero Penintsulara dator. Hemen Bizkaiko gure komentuetan biziko da: Foruan lehenik, Bermeon gero, eta, azkenik, Bilbon.

Euskal arrangura.—Euskararen kezka noiz piztu zitzaion ez dakit zuzen, baina, inolaz ere, oso goiz.

Foruko “preceptoría” hartan ba omen zen eraztunaren legea. Euskaraz hitz egin zuenari eraztuna pasatzen zioten. Beste ikas lagunek bazekiten zer egin astearen buruan eraztuna Imanoli pasa arazteko. Eta hala, astelehen guztietan, gure Imanol zen zorioneko eraztunaren jabe. Ez da hau irudi makala Imanolek izango duen zorte edo etorkizunarena. Nahi-ta-ez euskararekin izango du betirako lotura.

Teologia estudiatzen ari zen urte haietan, Arantzazuko teologo ikasleek bazuten aldizkari bat, pixka bat etxe barnerako zena, *Ensayo* deitua. Bertan badira Imanol-en lan batzuk euskaraz edo euskal gramatikari buruz. Baita olerki bat ere, itxuren arabera, harena dena: "O Eskoterri!" (A Escocia)" (1935) (1).

Cuba-n zegoen denboran aldizkari bat sortu zuen, bertako fraideen artean banatzeko; *Inter nos* zuen izena. Han ere badatoz Imanol-en artikuluak euskarari buruz.

Cuba-tik etorberri zelarik, Krutwig jaunarekin har-emanetan sartzen da. Jaun honek bilera batzuk antolatzen zituen Bilbon, eta bilera horietara etortzen zen Forutik. Bilera horietan biltzen, baita ere, Erkiaga, Gorostiaga, Otxolua (Garro), Ake-solo etab.

Foruko Colegioko Irakasle eta baita Erretore ere izandu zen. Euskara grekoa eta frantsesa irakasten zituen. Ordurako azterketa sakonak eginak zituen euskal gramatikaren alorrean, eta batez ere aditzean. Urte batzuk geroago (1960an), Intxausti *Euskal Aditza* liburua aterako du, eta hara hitzaurrean zer dioen:

"Para terminar, no me resta sino agradecer de todo corazón a los señores Seber Altube, L. Mitxelena, Txillardegi y de modo especialísimo a mi antiguo profesor P. Imanol de Berriatua, a quien debo inapreciables observaciones y gran parte de los paradigmas desarrollados, toda su valiosa ayuda" (2).

Foruko urte horietan, eta, zehazkiago, 1953an, *Anaitasuna* aldizkaria sortzen du. Hasieran eliz orri umil bat zen. Jakina denez, Berriatuaren bizitza urte luzeetan aldizkari honi lotua egongo da. Aldizkaria euskara batuaren bidetik sartu zenean, Imanol, idazle baino gehiago, lanen zuzentzaile izaten zen, hots, lan guztiak gramatika aldetik eta batasun aldetik zuzentzen zituen. Hitz zerrendak ere jartzen zituen zenbaki bakoitzean, hitz berri edo guti ezagunen esanahiaz. Aitortzen du Kintanak bere hiztegirako iturri bat hor izan duela:

"Ni qué decir tiene que nos han sido de gran utilidad los neologismos no registrados en diccionarios y que numerosos autores vienen empleando en sus trabajos, de los cuales buena parte, gracias a la labor de Imanol Berriatua, han aparecido en las páginas de *Anaitasuna*" (3).

Bermeon egon zen garaian esperientzia berri bat egingo du: arrantzaleen kapeilau gisa Afrika aldera itsasoz osterak egitea. Eta horrek bere euskal lanetan oihartzuna utziko du.

Bilbon bizi izan den urteetan, *Anaitasuna*-n, Euskaltzaindiko aditz batzordean eta Oinarrizko euskararen batzordean egingo du batez ere lan.

Guztiok dakigunez, Oinarrizko Euskararen obra honi eskeini dizkio bere azken urteetako lanak.

(1) Olerki hau bizkaieraz dago eta sinadura honela dakar: B. I. A. (Berriatua-tar Imanol Anaia?). Eskoto-ren egunean ospakizun bat egiten zen haren omenez. Segur aski orduan irakurtzeko egina da.

(2) Fr. Joseba Intxausti, F. M.: *Euskal-Aditza*. Gipuzko-bizkaierak. Paradigmas verbales y método racional para su estudio; Zarauz 1960; p. 7.

(3) *Hiztegia 80*. Vasco-español, Español-vasco; p. XXII.

Imanol Berriatua (1914-1981)

Gure Imanol hebraieraren berpizteaz erasana gelditu zen. Beraz, gertakari horren xehetasunak hurbildik jakin nahi zituen. Esan behar da aspaldidanik zuela hebraieraren zaletasuna eta hori Biblia Sainduko estudioetarik zetorkiola. Baina hizkuntza honen berpiztea euskararentzat etsenplo izan zitekeela uste zuen. Horregatik egotaldi batzuk egingo ditu Israel-en, eta, azkenean, hiltzea ere han gertatu zaio (4).

Erbestetik datozen judu adinekoei nola irakasten dieten hebraiera —hebraiera bat murriztua eta erraza— nahiko du ikasi. Euskal Herria euskaldunduko bada, horrelako tresna baten beharra izango dugula pentsatzen zuen, eta tresna hori moldatzera jarri zen. Ez bera bakarrik, noski. Batzorde bat dago Euskaltzaindian asmo hau mamitzeko jarria, baina denek dakite Imanol zela batzorde horren buru eta bihotz. Euskaltzaindiko gelarik bakartienean sartu eta han egongo zen, egunoro, goiz eta arratsalde, beti lanean.

Idazlanak.—*Anaitasuna*-n agertu dituen guztiak ez dago hemen aipatzerik, bistan da.

Cuba-tik etorri eta, lehen urte haietan atera zuen *Lagunarteko Mezea* (liburuska bat) eta *Kristiñau Katezismoa* (beste liburuska bat, hau alemanetik itzulia eta lan handiago baten atala dena). Hagiografiazko lan batzuk ere uste dut itzuli zituela gipuzkeratik bizkaierara (*Santa Maria Goretti eta Teresalina Zubiri*), A. Sorrainek

(4) Israelen hebraiera ikasteagatik bezala, Canada, Irlanda eta Alemanian ere egona zen frantsesa, ingelesa eta alemana ikasteko.

gipuzkeraz egin zituenetik itzuliak. Beste lan batzuk bide bazterrean gelditu zitzaizkiola uste dut, nola atera ikusten ez zuelako.

Obrarik handiena *Hitz Egin* metodoa izan da, dudarik gabe, Oinarrizko Euskararen batzordeak egina eta Iberdueroren laguntzaz argitaratua. Hiru maila ditu metodo honek eta maila bakoitzak hiru liburu: Irakaslearena, Ikaslearena eta Ariketa idatziak. Guztitara, bederatzi liburu. Gainera, sei liburuska irakurgaiekin, hiru lehen mailan eta beste hiru bigarren mailan idatziak. Ez dut esan nahi dena Imanolek egina denik. Batzorde batek burutu du obra handi hau.

Berrikitan *Itsasoa eta ni* liburua atera du arrantzaleekin egiten zituen itsas txangoak kontatuz.

Euskera-n agertu dituen artikulua hauek dira:

“Bermeoko arraintzaleen leksikua”, E (1963), 385.

“Herri mailako hizkuntza (Israelgo esperientzia)”, E (1977), 899.

“Oinarrizko euskara. *Hitz Egin* metodoa”, E (1978), 363.

“Oinarrizko euskararako batzordearen azalpena”, E (1981), 481.

Lehen urteetan gure Imanol garbizaletasunaren bidetik zebilen; baina gero, eta aski goiz, beste aldera pasatu zen, hori euskararentzat komenigarriago zela usterik. Horregatik zirtoak irentsi behar izan zituen, baina ez zen gehiegi kantitzen.

Dohainak eta beste.—Imanol ezagutu duten guztiek badakite nolakoa zen. Bihotz ederraren jabe, fede handikoa, zuzena, zintzoa, umila, lan-gosea, etekin edo interes propioaz axolatzen ez zena, haurra bezain xalo eta lainoa, kemen handikoa, suharra, bizi-bizia, urduria. Baina ez zen bat ere zurruna, malgua eta etorkorra bai-zik. Goraldiak eta bai beheraldiak ere izango zituen, baina aurki zetorkion eguraldi argia.

Hizkuntza biziak irakasteko aparteko dohainez hornitua zegoen. Iberdueroko enplegatuekin frogatzen zuen *Hitz Egin* metodoa. Hauek asko maite zuten. Jolasera bezala joaten omen ziren haren klasera, eta asko ikasten zutela aitortzen dute.

Hori bera, eta areago gertatu zela esan behar da Foruko kolejoian fraidegaiei emandako klaseetan. Bazekien gazteengan euskararen zoramena pizten. Eta halakoa izan da jaso duen uzta ere. Intxausti, Azurmendi, Zurutuza, Fernando Mendizabal eta gaur euskal kulturaren munduan zerbait diren beste asko haren eskuetatik iraganak dira eta berari zor diote, neurri handi batean, euskal zaletasuna eta euskal jakintza.

Euskaltzain urgazle zen, 1961.ean izendatua. Ikus *Euskera* (1971), 253.

Egun haundira arte, Imanol!

Donostia, 1981-IX-25
Fr. Luis Villasante,
Euskaltzainburua